

Den kristne kirkes forhold til indianerne

Blandt de første europæere i Amerika var der også missionærer, i første omgang munke: dominikanere og franciskanere. Disse to munkeordner blev grundlagt omkring 1200. Deres medlemmer, brødrene, levede i fattigdom og flyttede ind i områder, hvor der var mange mennesker. I Europa slog de sig ned i byer, og de deltog i missionsarbejdet i mange dele af Europa. Da den nye verden blev opdaget, tog de snart derover for at opfylde missionsbefalingen: gå ud i verden og gør alle folkeslag til mine disciple, idet I døber dem i Faderens, Sønnens og Helligåndens navn.

Franciskanerne kom der først. De indledte et meget ambitiøst program: I Mexico lærte de først de indfødtes sprog, Nahuatl, og med dette redskab lærte de indianerne vigtige dele af europæisk kultur: skrivning, gram-

matik, retorik, nogle gange endda latin samt naturligvis evangeliet. Én af dem, den flamske munk, Pedro de Gant, skrev i 1532 et brev til den spanske kejser, Karl d. 5.:

22

Hellige, katolske, kejserlige Majestæt.

... Siden vi kom ind i dette land har jeg, med Herrens støtte, arbejdet uafsladeligt, som en nytteløs tjener, med at omvende og belære de indfødte. Min opgave har været og er at undervise dem i den kristne lære i almindelighed, og at gøre det på deres sprog, først i Texcoco og Tzacala, og i de sidste 6 år i Mexico By og byerne i nærheden, og jeg har været på ture for at ødelægge afgudsbilleder og afgudsdyrkere.

Bortset fra det og andre opgaver i forbindelse med missionen, som det vil tage for lang tid at fortælle om, har jeg haft og har ansvaret for at lære drenge i forskellige aldersgrupper at læse, skrive, prædike og synge; eftersom jeg er ikke er ordineret, har jeg haft mere tid og mulighed for dette. Og derfor har der været stor fremgang i arbejdet, også fordi disse mennesker har gode evner for det ...

For at undervise og indpode disse børn den rette lære er der blevet bygget et kapel indenfor indhegningen rundt om vort hus, hvor 500-600 drenge til stadighed undervises.

Ved siden af vort kloster har vi bygget et hospital til de syge blandt de indfødte, hvor – bortset fra dem, der undervises i huset – andre kommer for at blive behandlet. Dette er til stor lindring for de fattige og trængende, og hjælper med til deres omvendelse, fordi de bliver bevidste om, at godgørenhed udføres af de kristne, og de bliver derfor tiltrukket til troen og til at synes om os og samtale med os.

For at udføre alle disse ting har jeg altid brugt de midler, jeg kunne komme i besiddelse af, men det er svært at få dem til at slå til, eftersom de fleste indfødte er fattige. Spanierne udfører også barmhjertighedsgerninger, men de har selv så meget at se til. Hvis Deres Majestæt ville påtage sig ansvaret for dette arbejde, kunne De give os økonomiske midler som ville afhjælpe vore vanskeligheder og tilfredsstille behovene hos Deres nye undersåtter og vasaller; det ville skabe stor fremgang for Vor hellige Tro og i høj grad i tjenesten for Gud og ville med-virke til Deres Majestæts frelse. Hvis Deres Majestæt ville give 3000-4000 tønder majs hvert år, 1500 til skolen og resten til hospitalet og patienterne, så ville det, eller så meget som Deres Majestæt vil give, være retfærdigt og vise et godt eksempel således, at de indfødte vil tro, at Deres Majestæt elsker dem og betragter dem som Deres børn; og de begynder i stadig højere grad at indse, at den retfærdighed, som de nu oplever, skyldes Deres Majestæts ordrer og domme, for disse mennesker ved, hvordan man skal skelne mellem godt og skidt, og derfor ville de ønske at blive Deres Majestæts undersåtter, snarere end at være spredt blandt spaniere herovre.

Må Gud bevare Deres hellige, katolske, kejserlige Majestæt i Deres

kejsrerlige palads, forbedre Deres liv og oplyse Dem, så De altid udfører Hans hellige vilje. Amen. Fra Mexico By, Allehelgenes aften, i det Herrens år 1532.

Præst og Deres Majestæts ydmyge vasal
Broder Pedro de Gant

I hospitalet, som jeg omtalte, er der altid 300-400 patienter.

SPØRGSMÅL:

1. Hvad har munkene gjort for de indfødte i følge de Gant, og hvad beder han nu kejseren om?
2. Er Pedro de Gants beskrivelse af munkenes gerninger troværdig? Brug modellen til behandling af skriftligt materiale.

Kort tid efter dukkede dominikanerne op i Amerika. De var noget skeptiske over for den måde, franciskanerne opførte sig på – ja de begyndte at stille spørgsmål ved den europæiske tilstedeværelse i det hele taget, i hvert fald ved den måde, europæerne opførte sig på. Den første, som protesterede offentligt, var Antonius de Montesinas, som i en prædiken i Havana i 1511 anklagede europæerne for brutal grusomhed mod indianerne. Han gik så langt som at nægte nadveren og syndsforladelsen til nogle af europæerne på grund af deres grusomhed.

Den berømteste talsmand for indianernes rettigheder var imidlertid Bartolomeus de Las Casas. Han var født i 1474. I 1502 drog han til Santo Domingo og Cuba, hvor han blev ejer af et storgods, en encomiando, et stykke land, hvor han kunne bruge de indfødte som slavearbejdere. Senere blev han forfærdet over den måde, indianerne blev behandlet på, og i 1515 opgav han sin encomiando og viede resten af livet til kampen for indianernes rettigheder. I 1522 indtrådte han i dominikanerordenen og blev senere biskop i Chiapas.

Han skrev adskillige bøger om indianernes livsforhold. Den berømteste hedder Indianermassakren – en kort beretning om Amerikas tilintetgørelse, og den blev udgivet i Spanien i 1532 og senere i mange andre europæiske lande. I disse lande blev bogen brugt politisk: Nogle så deres fordel i at fremstille spanierne som specielt grusomme i forhold til dem selv, en opfattelse, som nok nærmere må betegnes som propaganda. Las Casas bøger er vigtige kilder til historien om den europæiske indflydelse i Amerika.

23

Fra spaniernes ankomst til Ny-Spanien den 18. april 1518 og indtil 1530, altså tolv fulde år, varede drabene og voldshandlingerne, som spaniernes blodige hænder og sværd konstant udøvede ved deres indtrængen i Mexico og de nærliggende lande, et område så stort at der kunne ligge fire eller fem lande så store som Spanien, og langt mere frugtbart. Disse

lande var tættere befolket end både Toledo og Sevilla, Valladolid og Zaragoza, ja, selv Barcelona, for der har aldrig boet så mange mennesker i nogen af disse byer, end ikke da de stod på deres mest blomstrende højde. Så store var disse byer, at de i omkreds målte over et tusinde og ottehundrede mil. I løbet af tolv år har spanierne ved levende brænding og med sværd og lanser myrdet over fire millioner sjæle, unge og gamle, kvinder og børn, mens det de kalder 'conquista' – erobring – stod på. Men den bestod af grusomme tyranners overfald og invasioner, som ikke blot strider imod Guds ord og lov, men også fordømmes af mennesker som handlinger langt frygteligere end tyrkernes krige mod den kristne kirke. Og i alt dette medregner vi ikke dem, som er døde under dette rædselsregime af de daglige byrder og slaveiets undertrykkelse.

Der findes ikke ord eller menneskelig flid og omhu, som vil kunne beskrive de grusomme og blodige rædselsgerninger, som samtidig er begået mange forskellige steder af disse fjender af menneskeheden. Det vil være umuligt at gøre rede for omstændigheder, og jeg skal derfor bedyre og forsikre, at det, jeg agter at redegøre for, end ikke er en tusindedel af alt, hvad der er begået.

Las Casas fortsætter herefter med at beskrive, hvordan spanierne har jaget indianerne med hunde, og hvordan de med knive har lemlæstet indianere og brugt dem som foder til deres hunde.

Senere fremkommer Las Casas med sit personlige syn på indianerne:

Hele denne mangfoldighed af mennesker blev skabt af Gud som de mest fredsommelige væsener, uden ondskab eller svig, helt igennem lydige og trofaste over for deres naturlige herskere. Og over for de spaniere, de tjener, er de ydmyge, tålmodige, fredsommelige og salige, de lever uden spektakler, kiv eller protester eller hævnthirst. Det er sarte fintbyggede mennesker, som ikke tåler hårdt arbejde, og som let bliver ofre for sygdomme med dødelig udgang. End ikke vore fyrsters og adeliges børn, som er opdraget til et bekvemt og behageligt liv, er så sarte som de, selv om mange af disse mennesker er af arbejderslægt. De er desuden fattige, de ejer ikke, og de nærer ikke noget ønske om at eje jordisk gods. Derfor er de hverken hovmodige, ambitiøse eller begærlige. Deres kost er så sparsom, at selv en helgen ikke har kunnet leve mere enkelt og sparsomt i ørkenen. Almindeligvis går de nøgne og dækker kun deres blusel, og når de går oprejst, dækker de sig med et stykke bomuldsstof på omkring halvanden eller to alen i kvadrat. Deres seng består af en sivmåtte eller i bedste fald sover de i et net, de hænger op, og som indianerne kalder en hængekøje. De er renhjertede, åbne og har en sund dømmekraft. De er meget lærenemme og modtagelige for enhver god lære og i høj grad i stand til at modtage vor hellige katolske lære og

få skænket de hellige skikke, og disse skabninger vil ikke have vanskeligheder ved at opnå dette. Og har de først en gang hørt om vor tro, er de besat af et brændende ønske om at lære den bedre at kende og modtage det hellige sakramente og deltage i gudstjenesten.

SPØRGSMÅL:

1. Brug modellen for behandling af skriftligt materiale s. 77f. og påvis Las Casas særlige opfattelse af indianernes karakteregenskaber og deres forhold til spanierne.
2. Sammenlign Las Casas opfattelse med Pedro de Gants.

Det var bl.a. på grund af Las Casas agitation, at de såkaldte 'Nye love' blev indført i 1542. Indianerne fik spansk borgerret, og det blev forbudt at oprette nye encomiendaer. Et forbud, som vakte meget stor modstand blandt spanierne i Amerika, og som førte til, at debatten blev endnu mere ophidset. Las Casas fik adskillige fjender, og de fik deres skarpeste fortalere i teologen Juan Ginés de Sepúlveda, som begyndte at udgive adskillige skrifter mod Las Casas opfattelse:

24

Prøv at sammenligne deres (spaniernes) talenter med hensyn til forudseenhed, dygtighed, ædelmodighed, mådehold, meneskelighed og religion med disse små mennesker, hos man næppe støder på spor af meneskelighed. De savner ikke blot kultur, men de behersker ikke engang skriftens brug. De er ikke i besiddelse af nogen dokumenter om deres egen historie, bortset fra enkelte uklare og upræcise mindelser om enkelte forhold nedfældet i visse billeder. De besidder ikke skrevne love, men alene barbariske sædvaner og skikke. Og hvis det drejer sig om moralske dyder, og hvis man søger efter mådehold eller mildhed, hvad kan man da forvente sig fra mennesker, som var indblandet i alle former for mangel på mådehold og ondskabsfuldt begær, og som havde for vane at fortære menneskekød. Tro dem endelig ikke, at de før spaniernes ankomst levede i den af digterne beskrevne ro og saturniske fred.

Tværtimod var de til stadighed engageret i fortsat og grusom krigsførelse mod hverandre i sådan en grad, at de betragtede deres sejre som uden værdi, hvis de ikke fik lejlighed til at tilfredsstille deres uhyrlige sult med kødet fra deres modstandere. Dette umenneskelige træk, som hos dem er så meget mere skrækkeligt, eftersom de befinder sig så fjernt fra de utæmmede og vilde skytere, som også lever af menneskekød, for disse indianere er så feje og frygtsomme, at de næppe tør modstå vore soldaters tilsynekomst. Ofte har mange tusinde af dem trukket sig tilbage og er flygtet som kvinder over for ganske få spaniere, hvis tal ikke en gang oversteg et hundrede.

SPØRGSMÅL:

1. Brug modellen for behandling af skriftligt arbejde s. 77f. og påvis Sepúlvedas særlige opfattelse af indianernes karakteregenskaber og deres forhold til spanierne.
2. Sammenlign Las Casas og Sepúlvedas betingelser for at anerkende fremmede folkeslag som menneskelige og civiliserede.
3. Sammenlign Sepúlvedas opfattelse af begrebet civilisation med nutidens.

Er indianere rigtige mennesker?

Som det klart fremgår af det foregående, forværredes indianernes forhold i betydelig grad i årene efter europæernes komme. Denne udvikling rejste hurtigt spørgsmålet, om indianerne kunne betragtes som mennesker på samme niveau som europæerne. Når indianerne havde fået spansk borgerskab, skulle de så have samme rettigheder som spanierne? I 1545 lykkedes det Las Casas modstandere at få ophævet 'De nye love' fra 1542, og i 1547 led Las Casas endnu et nederlag, idet han blev tvunget til at rejse fra Amerika, men den spanske kejser Karl d. 5. var nu så foruroliget over den hidsige debat om indianerne, at han den 16. april 1550 dekreterede stop for yderligere spanske erobringer, indtil fremtrædende intellektuelle, teologer, og jurister havde besluttet, hvordan fremmede folkeslag skulle behandles. Ordren kom ganske vist sent – for sent – men det er i europæisk perspektiv interessant, at den faktisk kom.

De spørgsmål, der skulle diskuteres blandt eksperterne var:

1. Var indianerne del af selvstændige nationer under Gud og paven?
2. Var de statsborgere under kejser Karl d. 5., og havde de i givet fald samme rettigheder som andre statsborgere?
3. Var de af natur slaver uden sjæl på samme niveau som dyr, underkastet conquistadorerne?

Nu skulle sagen afgøres én gang for alle.

Juan Ginés de Sepúlveda talte for de spanske erobrere, Las Casas for indianernes rettigheder. 14 dommere blev udpeget, og i august og september hørte de på argumenterne fra de to talsmænd.

Sepúlveda havde fire argumenter for indianernes lavere status. Las Casas argumenterede mod disse fire argumenter ud fra sin fundamentale indstilling: indianere og bønder i Kastilien var født lige. Derfor havde de lige rettigheder. I januar 1551 prøvede dommerne at nå til en fælles domsafsigelse, men de kunne ikke blive enige, og de to talsmænd måtte ud i en ny runde.

Desværre kender vi ikke den endelige dom – den er ikke overleve-

ret. Sandsynligvis har dommerne ikke kunnet blive enige, for både Sepúlveda og Las Casas hævdede, at de havde vundet.

Kejseren besluttede at opretholde status quo. Conquistadorerne skulle ikke have helt frie hænder til at gøre, hvad de ønskede. På den anden side blev det ikke forbudt for dem at foretage nye erobringer. Og virkeligheden viste snart, at regeringen i Spanien på ingen måde havde mulighed for at kontrollere, hvad der skete på den anden side af Atlanterhavet. På mange måder var processen i Valladolid derfor forgæves.

Alligevel kan det hævdes, at den viste noget fælles europæisk, og at den kom til at repræsentere en vigtig tendens i europæisk historie: Når europæerne kom i kontakt med andre folkeslag, begyndte de at diskutere, hvordan disse mennesker skulle behandles. Når europæerne tilsyneladende var andre folkeslag overlegne, havde de så ret til at behandle 'de andre' som mindreværdige? Eller var alle mennesker lige?

I debatten indgik i første omgang religiøse argumenter. I Sepúlvedas og Las Casas tilfælde hentedes argumenterne i Bibelen, og interessant nok – i meget høj grad i grækeren Aristoteles filosofi. Aristoteles blev meget diskuteret i senrenæssancen, og både Sepúlveda og Las Casas henviser gang på gang til hans skrifter.

Det følgende er et kort uddrag af processen i Valladolid. Den blev udgivet af den person, der var formand for domstolen, Bartolomeus de la Vega. Han opsummerer processen på følgende måde:

25

I det Herrens år 1542 blev kejser Karl d. 5., konge af Spanien, som fortjener et evigt minde i menneskers hjerter, informeret om at spanierne udførte massakrer, vold og undertrykkelse. Også at de gjorde indianerne til slaver og påførte dem de frygteligste byrder, og indianerne tilhører efter en befaling fra Paven kejserdømmet Kastilien og León. Som et resultat af dette sammenkaldte han en højtidelig forsamling i Valladolid. Han indkaldte eksperter og medlemmer af lærde råd, og befalede dem at tage stilling til, om de grusomheder, som han havde hørt om, var sande og at anbefale ham en egnet plan til at undgå en sådan ondskab, således at indianerne kunne komme tilbage til deres tidligere frihed. De skulle også give forslag til, hvordan den nye verden kunne styres i fremtiden, når der var indført gode love og omhyggelige instrukser. I mange dage blev der fremført argumenter, og tilsidst blev visse love vedtaget, i følge hvilke spanske, militære ekspeditioner mod indianerne, kaldet CONQUISTAS, blev forbudt. Samtidig blev der givet ordrer til, at alle indianere, som uretfærdigt var blevet gjort til slaver, skulle frigives. Ydermere at alle indianerne skulle genindsættes under de spanske kongers styre i alle deres rettigheder.

Dette ophidsede de spaniere, for hvem indianerne var et rigt bytte og hvis rigdomme voksede på grund af deres voldshandlinger, deres røverier og plyndringer af indianerne. Fyldt med vrede og raseri klage-

de de over, at Kejseren berøvede dem deres egendom, som om de havde den lovformeligt, og ikke – som det var tilfældet – blot var plyndrende ransmænd, som tog helligt bytte. Resultatet var, at nogle af dem, idet de vendte hver en sten for at finde argumenter til deres egen fordel, skamløst vendte sig mod kejseren og gjorde oprør. Andre henvendte sig til lærde mænd, som kunne angribe den kejserlige lov med juridiske argumenter, for at kejseren kunne blive overbevist om det uretfærdige i loven og måske ophæve eller udsætte den ...

Disse mænd fandt en forsvarer for deres opfattelser hos en vis lærd person, som dog i denne sag har vist sig ikke at være lærd nok. Denne mand var en vis Ginés Sepúlveda, den kongelige historiograf, som skrev en lille pralende, men velskrevet bog, som han gav titlen: OM DE RETFÆRDIGE ÅRSAGER TIL KRIG. I den angriber han DE NYE LOVE så godt, han formår, skønt han aldrig direkte nævner dem, men forsvarer spaniernes fortidige og fremtidige krige og ekspeditioner mod indianerne. Han anerkender det slaveri, som spanierne undertrykker indianerne med, og som medfører, at de enten dør eller lever et liv, der er værre end døden. Familier bliver splittet op, som om de var køer eller får. De bliver tildelt forskellige spaniere i et bestemt antal til hver og bliver deres slaver ...

Da biskoppen af Chiapas (Las Casas) hørte, at Ginés havde skrevet en sådan bog, og da han var kommet i besiddelse af et kort referat af den, forstod han, hvad Ginés var ude på, og han ønskede da at beskytte og forsvare indianerne mod enhver uretfærdighed. Han skrev derfor det følgende forsvar for dem, der jo levede fredeligt uden at gøre nogen uret mod nogen anden nation, mod deres undertrykkere, som holdt dem i slaveri og fik dem til at arbejde sig til døde.

Forsvaret indeholdt et svar på de fire argumenter, som Sepúlveda havde brugt i sit forsvar for spaniernes ekspeditioner og de ordninger, som de brugte til at gøre indianerne til slaver. Da biskoppen havde gendrevet Sepúlvedas argumenter i Halcalá de Henares, og da hele det ærværdige universitet, der havde fordømt Sepúlvedas opfattelse som urigtig og af samme grund havde forbudt bogens offentliggørelse, kom diskussionen mellem biskoppen og Sepúlveda kejseren for øre ... I det Herrens år 1551 befalede han, at de ærværdige teologer og jurister skulle møde medlemmerne af Det indiske Råd for at høre på begge parter og beslutte, hvad der var bedst for den offentlige interesse.

Først havde Sepúlveda lejlighed til at tale i én dag. Så hørte de biskoppen tale i fem dage. Han læste hele sit forsvarsskrift op, kapitel for kapitel. Til sidst bestemte kommissionen, efter megen debat, at ekspeditionerne, som på spansk kaldes 'conquistas', er onde, ulovlige, uretfærdige og derfor burde forbydes i fremtiden. De tog imidlertid ingen beslutninger om tvangsarbejdet, for der var stadig oprør blandt nogle af undertrykkerne i kongedømmet Peru, og andre provinser var i en tilstand af forvirring.

De la Vega opsummerer Sepúlvedas hovedpunkter således:

26

Han argumenterede først med, at disse folk er barbariske, ikke uddannede i skriftlighed og regeringskunsten, helt uvidende og uforstandige og helt ude af stand til at lære andet end rent mekaniske ting; at de er nedsunken i utugt, er grusomme, og derfor må de, som naturen lærer os, styres af andres vilje. Dette har mange, som har kendt dem og levet sammen med dem, givet udtryk for under ed ...

Men for deres egen velfærds skyld må sådanne mennesker af naturlige grunde underkastes kontrollen af nogle, der er klogere og overlegne i dyd og lærdom, som Spanierne – særlig de adelige – de lærde, præsteskabet, de religiøse og alle dem, der er godt uddannede ... Konklusionen er derfor, at det naturlige er, at indianerne må underkaste sig dem, som er klogere og kan opføre sig rigtigere, som kroppen må underkaste sig sjælen, dyrene menneskene, børnene de voksne, det uperfekte det perfekte, det billige det mere værdifulde, til begges fordel. Dette er den naturlige orden, som de evige og guddommelige love tilsiger ...

For det andet siger Sepúlveda, at indianerne, skønt uvillige, må underkaste sig det spanske åg således, at de kan blive irettesat og straffet for de synder og forbrydelser mod de guddommelige og naturlige love, som de er befængt med, særlig ved deres afgudsdyrkelse og ugudelige vane med menneskeofringer ...

For det tredje siger Sepúlveda, at der må sættes en stopper for de uretfærdigheder og den fuldstændige ulykke, som indianerne har påført et stort antal uskyldige personer, og som stadig i dag bliver påført af dem, der ikke er blevet undervundet endnu, ved at ofre dem hvert år til en ond ånd ...

For det fjerde påpeger han den fordel, de vil få ved, at Kristendommen spredes og vokser. Dette vil kunne blive fuldbragt, når disse regioner er blevet bragt under kontrol. Så kan Kristi Evangelium i fred blive prædikeret uden fare af mennesker, som ikke bliver nedslagtet af hedenske regenter eller præster, som det allerede er sket tre/fire gange

...

Sepúlveda afslutter sit værk med at sige, at det er helt retfærdigt, og også til velsignelse for disse barbarer, at de erobres og kommer under spaniernes herredømme, for disse tilbeder Kristus. Dette er den letteste måde at tilegne sig Kristendommen på, således som erfaringen allerede viser. Det er særlig sandt, når det kan udføres uden blodsgudgydelse. De ofrede faktisk flere mænd til deres guder, end der vil forsvinde som følge af krigsførelsen mod dem, til velsignelse for både de levende og dem, der kommer efter dem.

Las Casas angriber Sepúlvedas argumenter i sit indlæg:

27

Derfor, hvis Sepúlveda har ret i, at krigsførelsen mod indianerne kan godtages, så vil troen på den hellige Kristus komme til at vække afsky hos alle mennesker i verden, som hører om de umenneskelige forbrydelser, som spanierne påfører den ulykkelige race, således at de hverken i vor levetid eller i fremtiden vil ønske at acceptere troen. For de vil se, at de første, der fortalte om den, ikke var hyrder men forbrydere, ikke præster, men tyranner, og at de, som går ind for budskabet, er ugudelige, grusomme, og uden medlidenhed i deres umedlidende vildskab ...

Sepúlvedas bog er forførende, demagogisk og omhyggeligt bygget op med for smarte argumenter, og den vil til stadighed forføre disse tyve, disse fjender af den menneskelige race, så de aldrig vil komme til fornuft, indrømme deres forbrydelser og underkaste sig Guds nåde. Gud vil i sin uendelige kærlighed prøve at få dem til at angre, men de vil ikke bede om hans hjælp. Under foregivende af religion undskylder Sepúlveda disse mænds forbryderiske ondskab, som omfatter alt det onde, som kan findes i dødelige mænds liv. Han priser med ophøjet sprog disse udplyndrere, som hærger med den yderste vildskab, og han anbefaler deres krigeriskhed ...

Fra dette er det klart, at grundlaget for Sepúlvedas lære: at disse mennesker er uciviliserede og uvidende, er værre end falskt. Selvom vi skulle medgive, at denne race ikke er så indstillet på lærdom og ikke har særlige kunstneriske evner, ville dét ikke betyde, at de derfor skulle underkaste sig dem, der er mere intelligente og tilpasse sig deres levevis, og at de skulle undertrykkes med krig og blive gjort til slaver, som det sker i dag. For mennesker er af naturlige årsager tvunget til at gøre mange ting, de ikke kan tvinges til mod deres vilje. Vi er ved naturlige love bundet til at stræbe efter dyden og efterligne gode menneskers oprigtige ønske om at leve rigtigt. Ingen kan imidlertid straffes for at gøre noget forkert, med mindre han gør oprør. Hvor den katolske tro er blevet prædikeret på en kristen måde, som det burde ske, vil alle mennesker på naturlig måde modtage den, men ingen kan tvinges til troen på Kristus. Ingen kan straffes, fordi han er nedsunket i synd, med mindre han gør oprør eller ødelægger andres ejendom eller andre mennesker. Ingen kan tvinges til dyd eller til at blive et godt menneske. Et menneske, som modtager en velgerning, vil på naturlig måde gengælde denne velgerning på grund af den gensidige forpligtelse. Men ingen kan tvinges til at gøre det, og han kan heller ikke straffes, hvis han ikke gør det, i følge juristers almindelige opfattelse ...

Men hvis nu det helt absurde argument gælder, at krig mod indianerne er lovlig, så kan én nation rejse sig mod en anden og én mand

mod en anden, med det påskud, at man er klogere, og dermed under-
tvinge det andet land eller den anden mand ...

Jeg har prædikeret om disse ting i overensstemmelse med den nåde,
som er blevet mig tildelt, til forsvar for den hellige opgave, jeg har
fået, i hellig, kristen tro. Og derfor råder jeg og beder ved Jesus Kristus
min broder og kollega i Kristus, Sepúlveda og de andre indianerfjender
om at adlyde det samme budskab, og at ære og respektere de hellige
fædres traditioner, og frygte Gud, som straffer uretfærdige handlinger.
For indianerne er vore næste, vore brødre, og Kristus har givet sit liv
for dem. Hvorfor forfølger vi dem så med en sådan umenneskelig vild-
skab, når de ikke fortjener en sådan behandling? Fortiden kan jo ikke
gøres om, men vi kan måske undskylde vore handlinger med vor svag-
hed som mennesker, hvis vi genopretter det, vi har gjort i uretfærdighed.

...

Sluttelig: Lad os kaste al vildskab og krigerisk fremfaren bort, for
det passer bedre til muslimer end til kristne. Lad retfærdige budbrin-
gere sprede budskabet om Jesus Kristus gennem deres levemåde og
dermed fortælle om Peters og Paulus' opfattelser. Indianerne vil gerne
lære om det kristne evangelium – det ved jeg ved selvsyn – for de er ikke
dumme eller barbariske, men har en medfødt oprigtighed og er simple,
moderate, milde, og jeg kender ingen mennesker som er mere indstillet
på at modtage evangeliet. Når de først har modtaget det, er det vidun-
derligt, med hvilken iver, tro, fromhed og næstekærlighed de lyder Kristi
forskrifter og helligholder sakramenterne. For de er blide og kloge, og i
deres vedholdenhed og evner fra naturen overgår de de fleste mennesker
i den kendte verden.

Opgavebørs til processen i Valladolid:

A. Opgaver til de la Vegas indledning:

1. Hvad siger de la Vega om baggrunden for retssagen?
2. Hvordan karakteriserer han Sepúlveda og Las Casas?
3. På hvilken måde karakteriserer han spaniernes færd i Amerika?
4. Hvad er resultatet af retssagen i følge de la Vega?
5. Prøv at tage stilling til, om man kan tro på teksten, både mht. hvad
der skete i Valladolid og i Amerika. Brug modellen til behandling af
skriftligt materiale s. 77f.
6. Er der problemer og de argumenter, der indgik i debatten i Valladolid,
de samme, som vi finder i 'fremmeddebatten' i dag?

B. Opgaver til Sepúlvedas indlæg:

1. Prøv at omskrive Sepúlvedas 4 punkter til moderne dansk sprog.
2. Hvorfra henter Sepúlveda sine argumenter?

3. Prøv at tage stilling til, om man kan tro på teksten, både mht. hvad der skete i Valladolid og Amerika. Brug modellen til behandling af skriftligt materiale s. 77f.
4. Er de problemer og de argumenter, der indgik i debatten i Valladolid de samme, som vi finder i 'fremmeddebatten' i dag?

C. Opgaver til de Las Casas indlæg:

1. På hvilken måde karakteriserer Las Casas Sepúlvedas argumenter?
2. Hvorfra henter de Las Casas sine argumenter?
3. Prøv at tage stilling til, om man kan tro på teksten, både mht. hvad der skete i Valladolid og Amerika. Brug modellen til behandling af skriftligt materiale s. 77f.
4. Er de problemer og de argumenter, der indgik i debatten i Valladolid de samme, som vi finder i 'fremmeddebatten' i dag?

ROLLESPIL:

Lav et rollespil, som skal have personer, der kan spille:
de la Vega
Sepúlveda
Las Casas

Derudover skal der medvirke yderlige syv, som skal udgøre et dommerpanel bestående af Karl d. 5. og 6 dommere, der skal blive enige. Resten af klassen er spanske/europæiske tilhørere, der under processen meget gerne må komme med kommentarer til det, de hører. Nogle skal opføre sig som dominikanere, andre skal forestille spaniere, som er bosat i Amerika.

Fra Valladolid til menneskerettighederne

Processen i Valladolid blev begyndelsen til en lang europæisk debat om, hvad et menneske er i moralsk og videnskabelig forstand, og hvordan europæerne skulle forholde til de 'fremmede'. Forskellige tendenser har gjort sig gældende.

I oplysningstiden – i 1700-tallet – voksede den opfattelse frem, at der ud fra naturen kan udledes teorier om menneskesynet og menneskers rettigheder.

Efterhånden som europæerne opgav at bruge Biblen og den katolske kirkes udlægning af den som højeste forklarende autoritet i alle forhold, blev der åbnet for nye fortolkninger af, hvordan menneskets oprindelse og tilværelse skulle forstås. I 1749 udfordrede den franske oplysningsfilosof Jean Jacques Rousseau for alvor den kristne opfattelse af, at mennesket var dømt til at henleve sit jordiske liv som en fornedret skab-

ning, efter at Gud ved syndefaldet havde smidt Adam og Eva ud af Paradiset. I følge Rousseau skulle mennesket forstås ud fra sine oprindelige naturlige forudsætninger. Mennesket var af naturen udstyret med frihed, fornuft, godhed, medfølelse og taknemmelighed, og den europæiske og kristne kultur, som havde set det som sin vigtigste opgave at holde mennesket borte fra dets naturlige instinkter, havde begået en stor fejl.

Rousseaus menneskeopfattelse førte til en veritabel dyrkelse af 'de ædle vilde', som fandtes i den nye verden, som europæerne var blevet bekendt med gennem 1600-tallets opdagelsesrejser.

Den fik ligeledes stor betydning for den menneskerettighedserklæring, som blev forfattet under den franske revolution i 1789, og som blev gentaget i omskrevet og revideret form i 1948 af FN.

FN's menneskerettighedserklæring indledes således:

28

Artikel 1

Alle mennesker er født frie og lige i værdighed og rettigheder. De er udstyret med fornuft og samvittighed, og de bør handle mod hverandre i broderskabets ånd.

Artikel 2

Enhver har krav på alle de rettigheder og friheder, som nævnes i denne erklæring, uden forskelsbehandling af nogen art, f.eks. på grund af race, farve, køn, sprog, religion, politisk eller anden anskuelse, national eller social oprindelse, formueforhold, fødsel eller anden samfundsmæssig tilgang ...

Artikel 3

Enhver har ret til liv, frihed og personlig sikkerhed.

Artikel 4

Ingen må holdes i slaveri eller trældom; slaveri og slavehandel under alle former skal være forbudt.

Artikel 5

Ingen må underkastes tortur eller grusom, umenneskelig eller vanærende behandling eller straf.

SPØRGSMÅL:

1. Sammenlign det menneskesyn, som kommer til udtryk i menneskerettighedserklæringen med det menneskesyn, som Las Casas og Sepúlveda gav udtryk for.
2. Diskuter, om menneskerettighedserklæringen udspringer af praktiske forhold eller idealistisk teori.

Den sækularisering, som holdt sit indtog i Europa efter 1500, skabte imidlertid også andre teorier om menneskets oprindelse og tilværelse. Videnskaben kom som allerede nævnt til at erstatte teologien som den højeste forklarende autoritet i europæisk kultur.

Den svenske botaniker og arvelighedsforsker Carl von Linné grundlagde i 1735 en ny videnskab: raceforskning, som skulle få stor betydning for den europæiske menneskeopfattelse. Linné inddelte menneskearten *homo sapiens* i fire varianter efter hårform, hudfarve og adfærdsmønster: den hvide europæer, den røde amerikaner, den mørke asiat og den sorte afrikaner. I 1800-tallet var de europæiske videnskabsmænd ivrigt optaget af at nuancere denne inddeling, og de forsøgte også at rangordne racerne i et opadstigende værdisystem. Den engelske biolog og botaniker Charles Darwin kom gennem sit værk: *Arternes oprindelse* fra 1859 til at grundlægge en stærkt omdiskuteret opfattelse, der fik stor gennemslagskraft i den europæiske imperialismes storhedstid fra 1870 til 1914:

29

Uddøen er navnlig en følge af rivalisering mellem stamme og stamme, mellem race og race. Der er ... forskellige hindringer, der stadig er i virksomhed, og som tjener til at forhindre enhver vild stammes individantal fra at vokse stærkt, – f.eks. periodiske hungerstider, forældrenes vandring og børnenes deraf følgende død, forlænget diegivning, kvindetyveri, krige, ulykkestilfælde, sygdom, tøjlesløshed, særligt barnemord og måske formindsket frugtbarhed, betinget mindre nærende føde og mange andre besværligheder. Dersom af en eller anden grund, en af disse hindringer fjernes, om i en nok så ringe grad, vil den således begunstigede stamme tiltage i individantal; og når den ene af to nabostammer bliver talrigere og mægtigere end den anden, så bliver væddestriden snart endt ved krig, drab, menneskeæderi, slaveri og absorption. Selv om den svagere stamme ikke pludselig bliver fejlet bort på denne måde, så vil den dog i almindelighed, dersom den engang er begyndt på at gå ned ad bakke, blive ved med at formindskes, indtil den er uddød.

Når civiliserede nationer kommer i berøring med barbariske er kampen kort, undtagen på sådanne steder, hvor et dødbringende klima hjælper den indfødte race. Af de grunde, som fører til de civiliserede nationers sejr, er nogle simple, andre meget dunkle. Vi kan indse, at landets opdyrkning på mange måder vil være skæbnesvanger for de vilde, thi de kan ikke eller vil ikke forandre deres levevis. Nye sygdomme og laster er i høj grad ødelæggende, og det synes, som om en ny sygdom hos enhver nation forårsager megen dødelighed, indtil de, som er mest modtagelige for dens ødelæggende indflydelse, lidt efter lidt er udryddede; og således kan det også være, at det forholder sig med spirituøse drikkes skadelige indvirkning og med så mange vildes overordentlig stærke smag for dem. Det synes endvidere, mystisk som det er, som om forskellige folkeslags første møde fremavler sygdomme.

Hr. Sproat, som på Vancouver-øen særlig beskæftigede sig med spørgsmålet om uddøen, tror, at forandrede livsvaner, som stedse følger europæernes ankomst, medfører megen sygelighed. Han lægger også stor vægt på en så ubetydelig omstændighed som den, at de indfødte bliver 'forvildede og dumme ved det nye liv omkring dem; de grunde, som de tidligere havde for at anstrenge sig, forsvinder, og der kommer ingen nye i deres sted.'

Der hvor nationer kommer til at rivalisere med hinanden, synes sejren at være meget betinget af det civilisationstrin, på hvilket nationen står. For nogle få århundreder siden frygtede Europa østlige barbarers indfald, nu ville enhver sådan frygt være latterlig.

SPØRGSMÅL:

1. Hvordan skal menneskets oprindelse og adfærd forstås ifølge Darwin?
2. Karakteriser Darwins menneskesyn og sammenlign det med det menneskesyn, som kommer til udtryk i menneskerettighedserklæringen.
3. På hvilken måde er 'fremmedebatten' i dag påvirket af Darwins menneskeopfattelse?
4. Hvilken betydning har det haft for Europas historie, at det europæiske menneskesyn både er moralsk og biologisk funderet?